
ANNALIS
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LI, 5

SECTIO H

2017

Uniwersytet Warszawski. Wydział Zarządzania

MARTA POSTUŁA

mpostula@wz.uw.edu.pl

Wyzwania współczesnej ekonomii

The Challenges of Modern Economics

Słowa kluczowe: kryzys finansowy; równomierny wzrost; równowaga makroekonomiczna

Keywords: the financial crisis; steady growth; macroeconomic balance

Kod JEL: G01; D10; H20

Wstęp

Ostatni kryzys (2007–2008) ukazał słabość funkcjonujących teorii ekonomicznych, w tym instrumentów finansowych. Jest to stosunkowo nieoryginalne stwierdzenie, ponieważ analiza historii nowoczesnej ekonomii wskazuje na szereg nieprzewidywanych kryzysów, które miały miejsce w kilku ostatnich wiekach. Jednym z pierwszych, na który wskazuje np. Galbraith, był kryzys skoncentrowany na zależnościach związanych z takimi czynnikami, jak: popyt, zatrudnienie czy depresja. To on w konsekwencji doprowadził do rewolucji keynesowskiej, a w kolejnej odsłonie – do kontrrewolucji neoklasycznej. Jak wskazuje ten autor, kolejny kryzys, z którym mamy do czynienia, wiąże się z ograniczeniami, jakie towarzyszą zacho- dzącym zjawiskom, „wśród których trzeba szczególnie zwracać uwagę na koszty zasobów, dyscyplinę narzucaną przez zmiany klimatyczne oraz zawodność instytucji, identyfikowaną z niekontrolowanym, niefrasobliwym i często oszukańczym systemem finansowym” [Galbraith, 2014, s. 70; Galbraith, 1969, s. 42]. Kryzys, który wystąpił w XXI w. związany był nie tylko z przyczynami załamania finansowego,

ale i z funkcjonującym wśród badaczy [Galbraith, 2016, s. 59] przypuszczeniem, że to załamanie nie miało charakteru jednorazowego.

W związku z tym celem niniejszego artykułu jest wskazanie na nowe kierunki w ekonomii, które stawiają duże wyzwanie przed finansami publicznymi w wielu aspektach. Można też odnaleźć podobieństwa pomiędzy myślą Kołodki i Galbraitha w innych kwestiach związanych z podłożem kryzysu. Ci badacze w swych dziełach krytykują mechanizm rozwoju społecznego oparty wyłącznie na twierdzeniu, że celem gospodarowania jest maksymalizacja produkcji, która umożliwia w większym stopniu zaspokajanie potrzeb jednostek. Ponadto krytycznie odnoszą się oni do założeń suwerenności oraz racjonalności konsumenta, kluczowych dla ekonomii neoklasycznej, wskazując jednocześnie na wagę kontekstu kulturowego oraz mechanizmu kształtowania potrzeb przez producentów [Giza, 2016, s. 28]. Krytykują (zresztą nie tylko oni) poza tym fetyszyzację PKB, którego maksymalizacja jest uzasadniana przez powoływanie się na interes konsumentów.

W opracowaniu przeprowadzono analizę porównawczą ujęć definicyjnych nowego pragmatyzmu i nowych trendów pojawiających się we współczesnym dyskursie ekonomicznym. Analizie poddano w ramach doboru celowego piśmiennictwo w tym zakresie. Omówiono też zasadniczy kształt różnic i podobieństw pomiędzy współczesnymi, tworzącymi się, nowymi nurtami w ekonomii. Do badań posłużyła metoda myślowego eksperymentu w ramach ciągu procesu iteracyjnego metody analizy i konstrukcji logicznej. W tym celu określono warunki skrajne określone w nowym pragmatyzmie – zarówno w kontekście szans i zagrożeń, konstruuując określone ciągi logiczne pomiędzy wolnymi przestrzeniami i możliwościami wykorzystania przedstawionych w nim korelacji, jak i w ramach przeprowadzanych korekcji procesu logicznego.

1. Nowe teorie (nowy pragmatyzm) – podstawowe założenia

W obliczu wielu obiektywnych elementów oraz ostatniego kryzysu niezbędne jest zbadanie, jakie są jego przyczyny, a nie skupianie się wyłącznie na doraźnym zbadaniu tego zjawiska, w tym w dziedzinie finansów. Na tego typu badaniach powinni się skoncentrować ekonomiści doceniający procesy materialne, instytucje oraz pragmatyczne podejście do kwestii ekonomicznych i społecznych. Tworząca się na naszych oczach ekonomia przyszłości w zasadzie powinna być nauką stosowaną. Takie założenie, biorąc pod uwagę coraz bardziej skomplikowane procesy oraz skalę problemów gospodarczych, które istnieją i będą istnieć w świecie, tworzy niewątpliwie wyzwanie o charakterze cywilizacyjnym. Jak twierdzi Bałtowski, „lepsza” ekonomia, która w sposób bardziej precyzyjny potrafi diagnozować problemy i wskazywać ich „lepsze”, oparte na wiedzy naukowej, a nie intuicji, rozwiązania, ma ogromne znaczenie dla przyszłości świata. Dogłębne rozpoznanie przyczyn wciąż ograniczonych możliwości aplikacji ekonomii musi być pierwszym krokiem w kierunku stworzenia „lepszej” ekonomii przyszłości [Bałtowski (red.), 2016, s. 9].

Takie podejście prezentuje Kołodko w koncepcji nowego pragmatyzmu przedstawionej jako propozycja nowego podejścia do wyzwań stojących przed ekonomią. Koncepcja ta uznaje globalizację – historyczny i spontaniczny proces liberalizacji, a także integracji rynków kapitału, dóbr i usług oraz (z ograniczeniami) siły roboczej połączony w jeden powiązany i wewnętrznie sprzężony układ ogólnoswiatowy – za zjawisko nieodwracalne.

Jak twierdzi sam twórca, nowy pragmatyzm jest koncepcją teoretyczną, ale i heterodoksyjną, która jest ukierunkowana na praktykę i nie stroni od wartościowania. Wkomponowuje się ona w łańcuch poglądów filozofów i ekonomistów, którzy sens i cel ekonomii jako nauki widzieli w odkrywaniu zasad funkcjonowania dobrej gospodarki w określonych warunkach praw (A. Smith, K. Marks, J.M. Keynes, J.K. Galbraith, D.C. North, J.E. Stiglitz), a nie w poszukiwaniach ponadczasowych rozwiązań o charakterze uniwersalnym i ponadczasowym. Kołodko wskazuje na konieczność holizmu w ekonomii – takiej ekonomii, w której kwestie społeczne nie byłyby spychane na dalszy plan w pogoni za zyskami. Zwraca zarazem uwagę na potrzebę tzw. ekonomii umiaru, ekonomii zorientowanej na przeciwdziałanie marnotrawstwu zasobów wytwórczych i niszczeniu środowiska naturalnego. Warto, mówiąc o nowym pragmatyzmie, zwrócić szczególną uwagę na wielopłaszczyznowe podejście do powiązania między najważniejszymi czynnikami mającymi wpływ na długookresowy rozwój społeczno-gospodarczy w gospodarce globalnej. W trójkącie rozwoju odnaleźć można fundamenty nowego pragmatyzmu Kołodki.

Pierwszy z czynników wyodrębnionych w tej teorii wskazuje na wartości będące podstawą społeczeństwa i gospodarki. Kołodko traktuje je szeroko jako ludzkie – indywidualne, społeczne, cywilizacyjne, grupowe itd. – pragnienia, które przez różne motywacje uruchamiają działania [Gejec, 2016, s. 117–118]. Na gruncie ekonomicznym jest to wytwarzanie dóbr i świadczenie usług, akumulacja kapitału i inwestycje, konsumpcja dóbr i usług. Kolejny ważny czynnik, bez którego nie ma rozwoju społeczno-gospodarczego, to instytucje tworzące podstawę konkurencyjnego rynku. W rozumieniu Kołodki są to:

- zasady postępowania usankcjonowane przez prawo oraz funkcjonujące miejscowo zwyczajnie,
- obowiązujące prawo i inne rozwiązania proceduralne stosowane w celu ochrony uczestników rynku,
- uwarunkowania instytucjonalne funkcjonujące w administracji publicznej na wszystkich szczeblach, jak również polityczne struktury służące potrzebom danych uczestników rynku.

Trzeci z czynników to polityka decydująca o sposobie wykorzystywania sytuacji zewnętrznej do rozwoju społeczno-gospodarczego danego kraju i umacniania jego pozycji ekonomicznej w globalnej gospodarce. Polityka składa się w praktyce z szeregu odrębnych działań, takich jak [Gejec, 2016, s. 118]:

- formułowanie celów rozwoju,

- instrumentacja realizacji celów, czyli wytyczanie ścieżek (sposobów) ich realizacji,
- budowanie wokół tych celów konsensusu politycznego (artykulacja sprzecznych interesów i poszukiwanie kompromisu),
- pozyskiwanie publicznego zrozumienia oraz społecznego wsparcia dla realizacji założonych celów.

2. Badacze o nowym pragmatyzmie

Trudno dyskutować z sformułowaną w ramach nowego pragmatyzmu koncepcją „trójrównowagi”: rynkowej, społecznej i ekologicznej. Takie zestawienie wybranych czynników świetnie koresponduje z koncepcją równowagi społeczno-ekonomicznej [Kozłowski, 1995, s. 43]. W zgodzie z nią jeszcze w 2008 r. Kołodko [2008, s. 257–290] zaproponował Wskaźnik Pomyślności łączący wszystkie trzy wymiary równowagi wspomniane wyżej. W swoich rozważaniach nad nowym pragmatyzmem Mączyńska [2015, s. 154] przypomina, że „Kołodko podważa trzy fundamentalne dla ortodoksyjnej ekonomii założenia, które obecnie – jego zdaniem – dalece nie przystają do zmienionej i wciąż zmieniającej się rzeczywistości”. Te trzy założenia to [Kołodko, 2008, s. 85]:

- warunek (przymus) wzrostu i bogacenia się jako niezbędna siła napędowa gospodarki,
- racjonalność jako zasada i podstawa podejmowania decyzji gospodarczych,
- założenie, że mechanizm rynkowy samoistnie zapewnia efektywność gospodarowania.

Podważając te założenia, Kołodko zarzuca ortodoksyjnej ekonomii redukcjonizm z jednej strony i uniwersalizm z drugiej oraz wskazuje na jej wypranie z wartości etycznych [Mączyńska, 2016, s. 125].

Warto na tę nową, współczesną teorię ekonomiczną spojrzeć oczami innych uczonych, którzy od pewnego czasu prowadzą bardzo interesujący dyskurs naukowy. Zdaniem Gejeca [2016, s. 181] zaproponowana ekonomia nowego pragmatyzmu Kołodki „koncentruje się wokół określenia warunków wprowadzania w życie strategii długookresowego rozwoju, prowadzącego do pozytywnych zmian w gospodarce”.

Jak twierdzi Giza [2016], Kołodko, „krytykując paradygmat ekonomii opierający się na założeniu maksymalizacji własnej korzyści, przypomina Veblena, który przeszło sto lat wcześniej dokonał ostrej krytyki rodzącego się konsumpcjonizmu społeczeństwa amerykańskiego”. W swoich badaniach Veblen określił dążenia za ciągłym bogactwem, „konsumpcją na pokaz”, a zamożnych mieszkańców Ameryki Północnej nazwał „klasą próżniaczą”. Zdaniem Gizy Kołodko w swojej teorii idzie zdecydowanie dalej niż Veblen, gdyż postuluje przewartościowanie funkcjonujących postaw społecznych.

Z kolei Niekpielow dopatruje się w nowym pragmatyzmie Kołodki podobieństwa (oczywiście tylko w pewnym zakresie) do własnych badań, z których wnioskiem

było to, że preferencje grupy społecznej nie są tożsame z poziomem indywidualnych preferencji jednostek tworzących daną grupę. Wniosek ten zmienił pojęcie rozwoju społeczno-gospodarczego oraz pozbawił jednoznacznego sensu kilka pojęć pokrewnych, takich jak np. interes grupowy czy priorytety społeczne [Niekipielow, 2016, s. 234–235]. Nietrudno wyobrazić sobie, że z powodu takiego stanu rzeczy o wiele trudniejsze jest wykształcenie się ugruntowanych naukowo dokonywanych wyborów społecznych na problemy współczesności.

Bałtowski zauważa natomiast, że Kołodko w wielu miejscach swojej trylogii ekonomicznej krytykuje ograniczenia epistemologiczne ortodoksyjnej ekonomii i słabość jej narzędzi poznawczych. Potwierdzają to chociażby słowa:

Występuję przeciwko zakorzenionym w naukach ekonomicznych kanonom – z jednej strony redukcjonizmowi, z drugiej uniwersalizmowi. W przypadku redukcjonizmu swoiste zwichnięcie polega na skupianiu uwagi na [...] kilku czynnikach wzrostu gospodarczego, podczas gdy o wzroście (zmiany ilościowe) i rozwoju (jakościowe) decyduje ich gama, w tym wiele obszarów innych niż te, którymi zajmuje się tradycyjna ekonomia. [Uniwersalizm] z kolei wyraża się w intelektualnej tęsknocie do uproszczonej interpretacji złożonych procesów rozwoju, która jakoby miała pasować do wszystkich przypadków [Kołodko, 2010, s. 17].

Koźmiński, jako wybitny polski ekspert z dziedziny zarządzania, dostrzega, że przeprowadzenie tak ambitnego programu badawczego, jakim jest niewątpliwie nowy pragmatyzm, jest bardzo skomplikowane i kosztowne. Tak złożony projekt badawczy powinien być realizowany przez ekspertów z różnych dziedzin nauki, co zapewni dogłębne podejście do każdego ze zdefiniowanych czynników mających wpływ na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Według Koźmińskiego tego typu badania może przeprowadzić na świecie zaledwie kilka centrów badań, takich jak np. Center for International Relations and Development Studies w Barcelonie, Institute of Applied Systems Analysis w Luxemburgu czy Santa Fe Institute [Koźmiński, 1995; Koźmiński, 2016, s. 51].

W kontekście powyższych rozważań istotne jest określenie roli nauki finansów w badaniu słuszności nowego pragmatyzmu Kołodki. Podchodząc do tego na gruncie normatywnym, nowy pragmatyzm wskazuje cele, do których powinny zmierzać procesy gospodarowania:

- rozwój zrównoważony ekonomicznie, czyli zapewniający równowagę w odniesieniu do rynków towarów i kapitału oraz inwestycji i finansów, a także siły roboczej,
- rozwój zrównoważony społecznie, czyli w odniesieniu do akceptowanego społecznie, sprawiedliwego i zarazem sprzyjającego akumulacji kapitału podziału dochodów oraz stosownego udziału podstawowych grup ludności w usługach publicznych i dostępie do dóbr publicznych,
- rozwój zrównoważony ekologicznie, czyli zachowujący relację pomiędzy działalnością gospodarczą człowieka w ujęciu perspektywicznym i bieżącym,

- rozwój zrównoważony przestrzennie, czyli sprzyjający jak najmniej konfliktogennemu rozmieszczeniu sił wytwórczych i skupisk ludności.

Wielu wybitnych ekonomistów głosi też inne teorie ekonomiczne, próbujące odpowiadać na współczesne wyzwania gospodarki globalnej. W ostatnich 2 latach obserwujemy narodziny „patriotyzmu krajowego”, który podważa zalety globalizacji i skupia się na ochronie interesów poszczególnych krajów. Wiele pytań postawionych przez ekonomistów pozostaje wciąż bez odpowiedzi. Stosunkowo niewiele dyskutuje się o roli finansów publicznych w ramach pojawiających się nowych teorii ekonomicznych – niewątpliwie jest to szerokie pole do badań w tej dziedzinie.

Ekonomiczne dyskusje teoretyczne toczą się w tle zachodzących obecnie procesów gospodarczych i próbie praktycznego wyciągania wniosków z ostatniego kryzysu. Zmiany takie zachodzą dość głęboko na poziomie Unii Europejskiej, w szczególności strefy euro.

3. Kryzys a zarządzanie gospodarcze w strefie euro

Kryzys finansowy i gospodarczy, który wybuchł 10 lat temu, zapoczątkowało działanie praktyczne, a nie tylko teoretyczne. Utrzymująca się nierównowaga ekonomiczna przez okres kilku lat i przybierająca na sile w 2010 r. (w szczególności w słabszych krajach strefy euro) „wymusiła” stanowcze zaangażowanie państw „silniejszych ekonomicznie” przez wprowadzanie instrumentów, które w przyszłości zapobiegłyby bądź zmniejszyłyby skutki takiej sytuacji.

Wskutek tego został dokonany m.in. głęboki przegląd ustaleń zarządzania gospodarczego w UE (zwłaszcza w strefie euro). Okazało się bowiem, że zastosowanie kryteriów z traktatu z Maastricht jako podstawowych czynników analizowanych przy ocenie sytuacji fiskalnej w danym kraju jest niewystarczające. Pierwszym efektem tego procesu było przygotowanie serii regulacji na poziomie Unii Europejskiej w postaci tzw. sześciopaku (pięciu rozporządzeń i dyrektywy). Zasadniczym celem tych regulacji było wzmocnienie zabezpieczeń zapobiegających narastaniu nierównowagi fiskalnej i makroekonomicznej przed kolejnymi kryzysami. Przepisy te towarzyszyły tworzeniu wspólnych instrumentów pomocy finansowej w celu wspierania krajów w strefie euro, które borykały się z dużą nierównowagą w sektorze publicznym oraz problemami bankowymi i były poddawane dużym naciskom ze strony rynku finansowego na wprowadzanie zmian. Podpisany pakt fiskalny jest kluczowym aspektem traktatu międzyrządowego o stabilności, koordynacji i zarządzaniu w Unii Gospodarczej i Walutowej (TSCG). Wiąże on 22 państwa członkowskie (obszar euro plus Bułgaria, Dania i Rumunia) co do przestrzegania zasad wzmocnionej dyscypliny fiskalnej oraz zrównoważonej reguły budżetowej z mechanizmem korekcyjnym. Pakt fiskalny został zaprojektowany jako część reakcji politycznej UE na kryzys gospodarczy i finansowy.

W listopadzie 2016 r. Komisja Europejska w ramach procesu m.in. ewaluacji wyżej wymienionej regulacji zdecydowała się na przeprowadzanie w 13 krajach

strefy euro (w oparciu o dane z 2016 r.) badań diagnozujących, czy ma w nich miejsce zakłócenie równowagi makroekonomicznej, a jeśli tak, to jakie są ich wagi i nierównowagi. Punktem wyjścia do przeprowadzonych wówczas badań były wytyczne strategiczne, jakie Komisja Europejska wystosowała do nich w 2015 r. w ramach trzech parametrów, tj. pobudzania inwestycji, realizacji reform strukturalnych oraz zapewnienia odpowiedzialnej polityki fiskalnej.

W kontekście europejskiego semestru nierównowaga makroekonomiczna jest definiowana jako „wszelkie tendencje prowadzące do rozwoju sytuacji makroekonomicznej, które niekorzystnie wpływają lub mają potencjalnie negatywny wpływ na prawidłowe funkcjonowanie gospodarki państwa członkowskiego lub Unii jako całości” [European Commission, 2017, s. 2]. Natomiast nadmierne zaburzenia równowagi to „ciężkie zaburzenia zagrażające [...] prawidłowemu funkcjonowaniu Unii Gospodarczej i Walutowej”. Sytuacje, które wchodzą w zakres definicji nierównowagi, stanowią zagrożenie dla stabilności makroekonomicznej gospodarki danego państwa członkowskiego, należącego do strefy euro, lub UE jako całości. Pojawiające się nierównowagi mogą być związane z niezrównoważonymi tendencjami zmian danej sfery gospodarki (np. nadmiernego i przedłużającego się wzrostu cen nieruchomości), które mogłyby prowadzić do korekty destrukcyjnej wzrostu gospodarczego lub powstawania nadmiernego zadłużenia.

Przeglądy dokonane w poszczególnych krajach były przeprowadzane w kontekście zakłócenia makroekonomicznej równowagi w celu identyfikacji i zapobiegania powstawaniu potencjalnie szkodliwych zaburzeń równowagi makroekonomicznej, które mogłyby zaszkodzić stabilności gospodarczej w jednym kraju strefy euro i UE jako całości. Przeprowadzony przegląd Komisji Europejskiej zidentyfikował, na podstawie tabeli wskaźników (publikowanych w listopadzie każdego roku w ramach oceny makroekonomicznej państw członkowskich), skalę nierównowagi ekonomicznej. Następnie Komisja przeprowadziła dogłębną kontrolę, której celem była ocena, czy nierównowaga lub nadmierne zaburzenia równowagi rzeczywiście istnieje w tych krajach oraz jaki wpływ mają one na funkcjonowanie procesów gospodarczych. Badania odnosiły się w szczególności do takich aspektów, jak:

- saldo na rachunku obrotów bieżących,
- poziom oszczędności,
- poziom inwestycji publicznych i prywatnych,
- wahania kursów walutowych,
- udział w rynkach eksportowych,
- koszty kapitału prywatnego i publicznego (koszty obsługi długu),
- ceny mieszkań, przepływów kredytowych,
- poziom bezrobocia,
- koszty pracy.

Czynniki te w sposób jednoznaczny wiążą się zarówno z redystrybucyjną rolą finansów publicznych, jak i z rozwiązaniami odnoszącymi się do rynku finansowego w poszczególnych krajach. Pokrywają się również w większości z elementami, na

które zwracają uwagę teoretycy w prowadzonych analizach i debatach nad nowymi teoriami ekonomicznymi.

W opublikowanym w lutym 2017 r. raporcie *European Semester Winter Package: review of Member States' progress towards economic and social priorities* Komisja Europejska wskazała, że jedynie w Finlandii nie występuje zakłócenie równowagi w rozumieniu makroekonomicznym. Eksperti wskazali, że pozostałe 12 państw członkowskich znajduje się w sytuacji nierównowagi (6 krajów) bądź mają miejsce nadmierne zaburzenia równowagi (6). Bułgaria, Francja, Chorwacja, Włochy, Portugalia i Cypr doświadczają nadmiernych dysproporcji ekonomicznych. Z kolei w takich krajach, jak Niemcy, Irlandia, Hiszpania, Holandia, Słowenia i Szwecja, występują nierówności gospodarcze. Komisja Europejska zaproponowała, aby państwa członkowskie zaangażowały parlamenty krajowe i partnerów społecznych w celu zapewnienia ścisłej kontroli nad procesem reform przez szersze grono zainteresowanych.

Wyniki przedstawione przez Komisję Europejską wskazały jednoznacznie, że wiele jest do zrobienia w państwach europejskich w celu równomiernego rozwoju społeczno-gospodarczego. Niezbędne okazuje się zastosowanie nowego podejścia do zarządzania ekonomicznego na szczeblu krajów i Unii Europejskiej, potwierdza to także powracający wciąż nierozwiązany problem Grecji.

Podsumowanie

Przedstawione bardzo fragmentaryczne rozważania teoretyczne i przytoczone wyniki badań prezentowanych przez Komisję Europejską jasno wskazują na problem nierównowagi ekonomicznej, z jakim boryka się współczesny świat. Mnożące się pytania dotyczące kierunków, w których powinna pójść polityka społeczno-gospodarcza i czy globalizacja jest procesem nieodwracalnym, z pewnością będą zadawać sobie najwybitniejsze umysły tego świata i szukać na nie odpowiedzi. W tych rozważaniach istotnym elementem poddawanym analizom powinna być rola finansów, zwłaszcza rola finansów publicznych we współczesnej ekonomii. Posługując się słowami Shillera, „innowacje finansowe powinny być dokonywane w taki sposób, który wspiera odpowiedzialne sterowanie zasobami i majątkiem społeczeństwa...” [Shiller, 2016, s. 15]. Stworzenie takich instrumentów na poziomie krajowym, regionalnym, kontynentalnym i międzynarodowym to największe wyzwanie współczesnej nauki o finansach i praktyków działających w tej dziedzinie.

Bibliografia

- Bałtowski M. (red.), *Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu Grzegorza W. Kołodko*, PWN, Warszawa 2016.
- European Commission, *Economic Forecast*, Brussel 2017 (Spring).
- Galbraith J.K., *Ekonomia wstecznego nurtu i nowy pragmatyzm: kryzysy i ewolucja ekonomii*, [w:] M. Bałtowski (red.), *Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu Grzegorza W. Kołodko*, PWN, Warszawa 2016.
- Galbraith J.K., *The Affluent Society*, Houghton Mifflin Company Boston, Boston 1969.
- Galbraith J.K., *The End of Normal: The Great Crisis and the Future of Growth*, Free Press, New York 2014.
- Gejec W., *Pragmatyzm ekonomiczny a rozwój społeczno-gospodarczy*, [w:] M. Bałtowski (red.), *Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu Grzegorza W. Kołodko*, PWN, Warszawa 2016.
- Giza W., *Nowy pragmatyzm Grzegorza W. Kołodki – o poszukiwaniach ekonomii przyszłości*, [w:] M. Bałtowski (red.), *Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu Grzegorza W. Kołodko*, PWN, Warszawa 2016.
- Kołodko G.W., *Świat na wyciągnięcie myśli*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2010.
- Kołodko G.W., *Wędrujący świat*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2008.
- Koźmiński A.K., *Mikro i makrospołeczna równowaga funkcjonalna w warunkach transformacji*, „Ekonomista” 1995, nr 1–2.
- Koźmiński A.K., *Nowy pragmatyzm przyszłością ekonomii?*, [w:] M. Bałtowski (red.), *Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu Grzegorza W. Kołodko*, PWN, Warszawa 2016.
- Mączyńska E., *Aksjologiczne niedostatki współczesnej ekonomii*, [w:] Ł. Hardt, D. Milczarek-Andrzejewska (red.), *Ekonomia jest piękna?*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015.
- Mączyńska E., *Inkluzywność jako cecha przyszłego ładu społeczno-gospodarczego*, [w:] M. Bałtowski (red.), *Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu Grzegorza W. Kołodko*, PWN, Warszawa 2016.
- Niekipielow A., *Nowy pragmatyzm Grzegorza W. Kołodki – alternatywa czy uzupełnienie czystej teorii ekonomii?*, [w:] M. Bałtowski (red.), *Ekonomia przyszłości. Wokół nowego pragmatyzmu Grzegorza W. Kołodko*, PWN, Warszawa 2016.
- Shiller R.J., *Finanse a dobrobyt społeczny*, PTE, Warszawa 2016.

The Challenges of Modern Economics

The recent crisis (2007–2008) has highlighted the weaknesses of the functioning economic theory, including financial instruments. It is, therefore, necessary to investigate what is the root causes of this, rather than focusing solely on an immediate examination of the phenomenon – also in the field of finance. The article shows a discussion of what is going on in this topic and points to the scale of the challenges facing modern finance.

Wyzwania współczesnej ekonomii

Ostatni kryzys (2007–2008) ukazał słabość funkcjonujących teorii ekonomicznych, w tym instrumentów finansowych. Niezbędne jest zatem zbadanie, jakie są dogłębne jego przyczyny, a nie skupianie się wyłącznie na doraźnym badaniu tego zjawiska, także w dziedzinie finansów. Artykuł pokazuje wycinek dyskusji, jaka toczy się w tym zakresie i wskazuje na skale wyzwań stawianych również przed współczesnymi finansami.